

وزارت کشور

سازمان بهداشتی و درمانی کشور

معاونت امور شهرداری ها

راهنمای مهار جمعیت موش در محیط های شهری

بهار ۱۴۰۳

کارگروه تخصصی تدوین راهنما

ردیف	نام و نام خانوادگی	دستگاه/ نهاد محل خدمت
۱	آقای دکتر احمدی	سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور- دفتر محیط زیست و خدمات شهری
۲	آقای دکتر نوروزی فرد	سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور- دفتر محیط زیست و خدمات شهری
۳	آقای دکتر صفا	سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور- دفتر محیط زیست و خدمات شهری
۴	خانم مهندس جناب	سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور- دفتر محیط زیست و خدمات شهری
۵	آقای مهندس حیدری فر	سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور- دفتر محیط زیست و خدمات شهری
۶	آقای مهندس ضرابی	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی-مرکز سلامت محیط و کار
۷	آقای مهندس جلالی نیا	سازمان حفظ نباتات کشور-دفتر مدیریت مبارزه با آفات عمومی و همگانی
۸	خانم مهندس والی زاده اردلان	شهرداری مشهد- معاونت خدمات شهری
۹	خانم مهندس صادقی	شهرداری مشهد - معاونت خدمات شهری
۱۰	آقای مهندس گودرزی	شهرداری تهران- معاونت خدمات شهری
۱۱	آقای مهندس پورمحمدی	شهرداری تهران- معاونت خدمات شهری
۱۲	خانم مهندس جمشیدی	شهرداری قزوین- معاونت خدمات شهری
۱۳	خانم مهندس حاجی بهرامی	شهرداری قزوین- معاونت خدمات شهری
۱۴	آقای دکتر رمضانعلی	پژوهشگر در حوزه محیط زیست

مقدمه

حفظ سلامت جامعه انسانی و پیشگیری از بیماری‌های مشترک بین انسان و حیوان در اولویت سازمان بهداشت جهانی قرار دارد. از آنجاییکه موش‌ها با وارد کردن خسارت به مواد غذایی و پایین آوردن ارزش آن‌ها و نیز انتشار و انتقال بیماری‌ها باعث ایجاد مزاحمت برای انسان‌ها می‌گردند، لذا مهار جمعیت آن‌ها حائز اهمیت می‌باشد. گسترش و رشد شهرها و توسعه ناکافی سیستم جمع‌آوری فاضلاب خانگی و واحدهای تجاری در سطح شهرها و لزوم استفاده هرچه بیشتر از مشارکت شهروندان در حفظ پاکیزگی عمومی محیط شهری، سبب افزایش توجه به کنترل و مهار جوندگان در محیط‌های شهری شده است. در این راستا «راهنمای مهار جمعیت موش در محیط‌های شهری» به منظور ارتقاء بهداشت عمومی و رفاه شهروندان و اقدام در راستای سلامت واحد و رفع اساسی مشکلات یادشده با همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی کشور، سازمان حفظ نباتات کشور و نمایندگان شهرداری‌ها به شرح زیر تهیه و تدوین گردید.

ماده ۱: اهداف

- مهار جمعیت موش در شهرها
- پیشگیری از شیوع انواع بیماری‌های قابل انتقال از موش به انسان
- حفظ و ارتقاء سطح بهداشت و سلامت جامعه شهری
- ممانعت از بروز خسارت‌های وارده بهداشتی، اقتصادی، اجتماعی و روانی به محیط زیست شهری
- پاکسازی محیط شهری

ماده ۲: مستندات قانونی

- (۱) بند ۱۵ ماده ۵۵ قانون شهرداری مصوب ۱۳۳۴ و اصلاحات بعدی
- (۲) جزء ۲ بند ۲ ماده ۲۲ برنامه هفتم پیشرفت کشور
- (۳) ماده ۹ و ۱۰ آیین‌نامه بهداشت محیط مصوب ۱۳۷۱ هیات محترم وزیران
- (۴) ماده ۶ آیین‌نامه اجرایی کنترل و نظارت بهداشتی بر سموم و مواد شیمیایی مصوب ۱۳۷۸ هیات محترم وزیران
- (۵) دستورالعمل بهداشت محیطی ضمیمه سوم چوبده کش مجاز کشور ابلاغی به شماره ۱۴۰۲۱۰۰۴ مصوب ۱۴۰۲/۱۱/۱۷ وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی کشور
- (۶) استاندارد راهنمای دفن لاشه حیوانات برای جلوگیری از بیماری‌های همه گیر به شماره ۱۹۱۰۶ مصوب ۱۳۹۳/۱۲/۱۰ سازمان استاندارد کشور

ماده ۳: تعاریف

عبارات و اصطلاحات بکار رفته در این راهنما دارای مفاهیم زیر است:

جوندگان: جوندگان^۱ یکی از راسته‌های پستانداران و بزرگ‌ترین گروه آن‌ها هستند. موش‌ها در گروه یاد شده قرار می‌گیرند و شامل موش‌های صحرائی بزرگ^۲ و موش‌های کوچک^۳ می‌باشند.

موش خانگی^۴، موش سیاه^۵ و موش قهوه‌ای^۶، سه گونه عمده از جوندگان را شامل می‌شوند که در بیشتر شهرهای کشور مشاهده می‌شوند و اغلب موجب خطرات بهداشتی و خسارت‌های اقتصادی در محیط‌های شهری می‌گردند. منظور از جوندگان در این راهنما شامل انواع موش‌های شهری می‌باشد.

مهار جمعیت: به اقداماتی که به منظور کاهش یا حفظ اندازه جمعیت و کنترل زاد و ولد موش‌ها در شهر با استفاده از روش‌های شیمیایی، فیزیکی و تلفیقی انجام می‌شود، اطلاق می‌شود.

زیستگاه: به مکان‌هایی گفته می‌شود که شرایط مناسبی برای رشد و تکثیر جانوران مضر شهری در آن وجود داشته باشد.

کلنی: "کلنی" یا "قبیله" به اجتماعی از موش‌ها اطلاق می‌شود که به منظور تأمین مواد غذایی، حرارت ثابت، رطوبت مناسب و پناهگاهی امن در کنار هم زندگی می‌کنند.

لانه: محل مناسبی برای استراحت، ذخیره مواد غذایی، پرورش نوزادان و فرار از دشمنان می‌باشد.

طعمه: به مواد سمی یا غیر سمی برای انسان اطلاق می‌شود که مورد تأیید وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان حفظ نباتات بوده و برای مبارزه و از بین بردن جوندگان در لانه یا کلنی‌های شناسایی شده در سطح شهرها استفاده می‌گردد.

تله: وسیله‌ای برای به دام انداختن موش است و در اماکنی که امکان استفاده از عملیات شیمیایی وجود ندارد، از تله استفاده می‌شود. تله‌ها به شکل کشنده، زنده‌گیر و چسبی قابل استفاده هستند.

فهرست جونده کش‌های مجاز کشور و هشدارهای لازم: این فهرست متشکل از سموم جونده کش ثبت شده است که هر ساله توسط سازمان حفظ نباتات وزارت جهاد کشاورزی، اعلام می‌شود. رعایت تمامی هشدارهای مربوط به استفاده از این سموم بر اساس دستورالعمل بهداشت محیطی ضمیمه فهرست سموم جونده کش مجاز کشور به شماره ۱۴۰۲۱۰۰۴ مصوب ۱۴۰۲/۱۱/۱۷ می‌باشد.

ماده ۴: تشکیل کارگروه تخصصی

به منظور برنامه ریزی (کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت) جهت مهار جمعیت موش‌ها در محیط‌های شهری، لازم است کارگروهی در معاونت محیط زیست و خدمات شهری شهرداری و با ترکیب اعضای ذیل تشکیل گردد.

- معاون یا نماینده معاون محیط زیست و خدمات شهری (رئیس کارگروه)
- نماینده معاونت فنی و عمرانی شهرداری

¹ Rodents

² Rats

³ Mice

⁴ Mus musculus

⁵ Rattus rattus

⁶ Rattus norvegicus

- نماینده معاونت معماری و شهرسازی شهرداری
- نماینده سازمان سیما، منظر و فضای سبز شهری شهرداری
- نماینده بهداشت شبکه بهداشت و درمان
- نماینده آبفا
- نماینده اتاق اصناف شهرستان
- نماینده مدیریت حفظ نباتات جهاد کشاورزی شهرستان
- اساتید و خبره‌های مطلع دانشگاهی (مدعو)

شرح وظایف کارگروه تخصصی:

- بررسی وضعیت موجود
- تهیه برنامه عملیاتی (کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت)
- تهیه و اجرای برنامه‌های آموزشی
- تدوین برنامه اقدام سریع

ماده ۵: مراحل اجرا

(۱) بررسی وضعیت موجود

- شناسایی کانون‌های رشد و تکثیر موش‌ها (گزارشات مردمی، بازدید میدانی و ...)
- شناسایی نوع موش‌های مستقر در منطقه
- شناسایی منابع غذایی
- ارائه بهترین راهکارهای مهار موش‌ها با توجه به شرایط منطقه
- آسیب شناسی اقدامات انجام شده در گذشته

(۲) تهیه طرح

با توجه به اطلاعات بدست آمده، شهرداری نسبت به تهیه طرح و برنامه مهار جمعیت موش با توجه به موارد ذیل اقدام می‌نماید.

- انتخاب محدوده اجرای طرح در منطقه
- تدوین اجرای برنامه زمانبندی
- تهیه نقشه از محورهای تعیین شده
- شناسایی روش‌های مهار و مبارزه

(۳) برنامه اقدام

الف) آموزش، اطلاع رسانی و جلب مشارکت مردمی

با توجه به نقش آموزش در ارتقا فرهنگ عمومی و لزوم آشنایی شهروندان با عوامل موثر در شکل‌گیری زیستگاه جوندگان در محیط‌های شهری یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های در نظر گرفته شده در برنامه‌های اجرایی در سطح مناطق، انجام فعالیت‌های

آموزشی، فرهنگی و اجتماعی است. این برنامه‌ها می‌توانند به یکی از روش‌های ذیل و یا ترکیبی از روش‌های مورد نظر با توجه به شرایط محیطی انجام پذیرند:

- برگزاری دوره‌های آموزشی - توجیهی و دانش افزایی برای مسئولین ارشد، میانی و اجرایی شهرداری و آگاه نمودن آنها به ضرورت و اهمیت موضوع مبارزه با موش.

- استفاده از ظرفیت صدا و سیما استان‌ها و جلب مشارکت مردمی برای همکاری، در پیشگیری از ازدیاد جمعیت موش‌ها، با رعایت موازین محدود سازی زیستگاه آن جاندار (آب، غذا، پناهگاه).

- برگزاری دوره آموزشی برای مخاطبین مختلف مانند اعضای شورایی محل، زنان خانه‌دار، صاحبان اصناف و مشاغل و سایر شهروندان در خانه‌های سلامت، فرهنگسراها و سایر محل‌هایی که شهرداری در اختیار پیمانکار می‌گذارد.

- برگزاری دوره‌های آموزشی برای صاحبان اصناف با تولید پسماند بیشتر مانند میوه و سبزی فروشی، رستوران‌ها و غیره در اتاق اصناف از طریق کارشناسان مرکز بهداشت (مفاد ۱۷ و ۶۸ قانون نظام صنفی کشور).

- انجام دوره‌های آموزشی در سطح مدارس و مراکز آموزشی، مساجد، پادگان‌ها و مراکز نظامی و انتظامی.

- نصب بنر، پخش بروشور، ارائه برنامه‌های تصویری و استفاده از فضای مجازی.

- برپایی پایگاه اطلاع رسانی بصورت مقطعی و مناسبتی در سطح منطقه.

- برپایی نمایشگاه و همایش.

- بکارگیری و آموزش افراد ماهر در امر مهار جوندگان شهری در مناطق شهرداری بعنوان کارشناس مسئول و ناظر مقیم.

- بکارگیری شیوه‌های مختلف اطلاع رسانی، آموزشی، تبلیغات محیطی و امثالهم، شهروندان را در خصوص شناخت جوندگان (موش‌ها)، چگونگی تکثیر آنها، آموزش راه‌های جلوگیری از افزایش جمعیت و راه‌های مبارزه با آنها در محیط‌های شهری و مسکونی با همکاری اداره بهداشت و اداره جهاد کشاورزی.

- استفاده از ظرفیت سازمان‌های مردم نهاد، انجمن‌ها و شرکت‌های دانش بنیان در بخش آموزش و اطلاع رسانی.

- استفاده از ظرفیت‌های آموزشی و خدمات کارشناسی واحد بهداشت محیط شهر/شهرستان، در اجرای ماده ۹ آیین نامه بهداشت محیط مصوب ۱۳۷۱ هیأت محترم وزیران در مورد وظیفه نظارت بر کنترل جانوران مضر که بر عهده وزارت بهداشت گذاشته شده است.

ب) انتخاب روش‌های اجرایی مناسب

۱) بهسازی و پاکسازی محیط شهری

شهرداری با همکاری ارگان‌های ذی‌ربط اشاره شده در ماده ۴، می‌بایست نسبت به پاکسازی محیط زیست شهری، با هدف

حذف منبع غذایی و پناهگاه جوندگان، از روش‌های زیر اقدام نماید:

- جمع‌آوری اصولی، بهداشتی و به موقع پسماند شهری.

- تفکیک پسماندهای مواد غذایی، تر و خشک از مبدأ.

- کاهش زمان ماند پسماندهای خانگی در محیط شهری.

- لایروبی مستمر انهار و مسیل‌های شهری.

- اصلاح و بازنگری در نوع پوشش گیاهی در بافت های فضای سبز شهری (با در نظر گرفتن خصوصیات و ویژگی های محلات شهری).

- بازسازی و بهسازی و اصلاح مهندسی بخش های فرسوده و تخریب شده انهار، مسیل ها و معابر شهری.

- جلوگیری از تخلیه غیر مجاز فاضلاب در انهار و کانال های شهری.

- شناسایی مناطق بحرانی و تشریک مساعی با ارگانهای ذیربط (بویژه آبفا) در جهت بهسازی و پاکسازی محیط شهری.

- ساماندهی اماکن و ساختمان های مخروبه و رها شده.

- رعایت اصول بهداشتی در ساخت و ساز.

- محدودسازی غذا، آب و زیستگاه در دسترس و محدود ساختن نیازهای زیستی این جانور.

۲) روش مہار شیمیایی

مشمول بر استفاده از سموم شیمیایی مورد تأیید وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برای مہار جمعیت جوندگان شهری می باشد.

• انواع سموم شیمیایی

سموم موش کش جهت انجام مہار شیمیایی این حیوان در انواع مختلف موجود و به روش های گوناگون قابل استفاده است. انواع روش های گردپاشی، سمپاشی و طعمه گذاری از این دسته هستند (روش های عنوان شده در این بخش به استناد دستورالعمل بهداشت محیطی ضمیمه فهرست سموم جونده کش مجاز کشور به ابلاغی شماره ۱۴۰۲۱۰۰۴ مصوب ۱۴۰۲/۱۱/۱۷ وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی تهیه و نگارش شده است).

• روش های زیست بوم مدار

ترجیحاً از روش هایی استفاده شود که موارد ذیل را شامل شود:

(۱) آلودگی کمتر در محیط زیست

(۲) ارتقاء سلامت شهروندان

• طعمه گذاری

بهترین و معمول ترین روش برای مبارزه با موش ها بویژه در محیط های شهری استفاده از طعمه های مسموم است. این مواد شامل سم جونده کش به میزان مورد نیاز و مواد خوراکی موش بوده که بصورت مخلوط و آماده مصرف است. طعمه ها با توجه به نوع سموم بکار رفته در آن ها به انواع زیر قابل تقسیم هستند:

۱- جونده کش های شدیدالاثرب:

استفاده از این دسته از جونده کش ها در شرایط بحرانی یا اپیدمی منوط به اخذ مجوزهای لازم از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی می باشد.

۲- جونده کش های ضد انعقادی:

جونده کش های ضدانعقادی پس از یک یا چند بار تغذیه توسط موش و ایجاد مسمومیت کامل بتدریج سبب مرگ آن ها می گردند. اثرات فیزیولوژیک این ترکیبات با برهم زدن مکانیسم انعقاد خون سبب خونریزی داخلی و مرگ جانور می شود. استفاده از این سموم در محیط های شهری مجاز است (استفاده در پارک های جنگلی ممنوع می باشد). سموم ضدانعقادی از خانواده آنتی کواگولانت مانند: برومادیالون، برودی فاکوم و دیفتیالون.

• مواد دور کننده

دور کننده‌های شیمیایی، موجب دور شدن موش‌ها از محل خاصی می‌شوند. این مواد بیشتر در بخش کشاورزی و یا جهت حفاظت از بسته‌های حاوی مواد مختلف از جمله مواد غذایی و یا محافظت از کابل‌های برق و لوله‌های گاز و نفت و ... بکار می‌روند. یکی از خصوصیات مهم و مورد لزوم یک ماده دور کننده اثر کردن آن از طریق حس بویایی است. استفاده از این مواد سبب دستکاری رفتاری جانور در محیط می‌شود اما همچون دیگر روش‌ها به طور مطلق موش را دور نگه نمی‌دارد. استفاده از مواد دور کننده در محیط‌های شهری باید با نظر کارگروه تخصصی ماده ۴ همین راهنما انجام پذیرد.

۳) روش مهار فیزیکی

استفاده از تله جهت بدام انداختن موش‌ها یکی از قدیمی‌ترین روش‌های مبارزه با این حیوان است. استفاده از این روش در موارد زیر توصیه می‌شود:

- در صورتی که شرایط محیطی جهت استفاده از طعمه مسموم مناسب نباشد مانند شرایط وجود مواد غذایی (طعمه مسموم هیچگونه رغبتی جهت خورده شدن توسط موش ایجاد نمی‌کند)، تردد کودکان و عابریین و حیوانات خانگی و یا افراد ناوارد در محیط.
- محل‌هایی که امکان جمع‌آوری لانه موش‌ها وجود نداشته باشد.
- در صورت پیش‌بینی مقاوم شدن موش‌ها به سموم مصرفی.
- انواع تله‌ها:
- تله زنده گیر^۷:

با استفاده از این تله‌ها، موش بصورت زنده صید می‌شود. این نوع تله‌ها در مواردی که خطر کشته‌شدن حیوانات خانگی و یا مصدومیت کودکان در صورت بهره‌برداری از تله کشنده وجود دارد استفاده می‌شوند. این تله‌ها می‌توانند برای گرفتن یک موش ساخته شده باشند و یا طراحی آن به‌گونه‌ای باشد که تعداد زیادی موش را صید نماید که از این دسته، تله‌های فلزی مشبک، تله‌های چسبی و انواع تله‌هایی را نام برد که همزمان چند موش را با هم صید می‌کنند. در تله‌های چسبی از صفحات آغشته به چسب مخصوص جهت صید موش‌ها استفاده می‌گردد که روی این صفحات می‌توان از طعمه‌های جلب‌کننده موش نیز استفاده نمود.

- تله کشنده^۸:

مکانیزم این تله‌ها بنحوی است که در طی فرایند صید حیوان کشته می‌شود. این تله‌ها هم یک ابزار نظارت و هم یک ابزار حذف محسوب می‌شوند. این نوع از تله‌ها سبب آگاهی از فعالیت جوندگان شده و با کشتن آن‌ها قبل از آسیب زیاد، باعث کاهش آلودگی‌ها می‌شوند.

۴) روش مهار تلفیقی

رویکرد موفق و ترجیحی، بکارگیری روش‌های مختلف کنترل و مبارزه تلفیقی با موش‌های شهری به شرح زیر است: مبارزه شیمیایی و طعمه گذاری، مبارزه فیزیکی و استفاده از انواع تله‌های کشنده و زنده‌گیر، بهسازی و بازسازی محیط و نصب دریچه‌های یکطرفه در خروجی فاضلاب‌های واحد‌های مسکونی و تجاری واداری.

⁷ live trap

⁸ Snap trap

ماده ۶: الزامات اجرایی

بندهای این ماده بر اساس ماده ۳ دستورالعمل بهداشت محیطی ضمیمه فهرست سموم جوئنده کش مجاز کشور ابلاغ شده از سوی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (شماره ۱۴۰۲۱۰۰۴ مصوب سال ۱۴۰۲/۱۱/۱۷) می باشد.

۱) طعمه گذاری با استفاده از جوئنده کش های مندرج در دستورالعمل بهداشت محیطی ضمیمه فهرست سموم جوئنده کش مجاز کشور که کاربرد آن ها مجاز شده است صرفاً باید با نظارت و تجویز افرادی انجام شود که مطابق با ضوابط شرکت های خدماتی مبارزه با حشرات و جانوران موذی در اماکن عمومی و خانگی ابلاغی به شماره ۱۰۰/۱۲۶۵ مورخ ۱۳۹۰/۰۹/۰۹ و اصلاحات بعدی آن پروانه مسئولیت فنی خود را از معاونت های بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی کشور دریافت کرده باشند.

۲) صرفاً جوئنده کش هایی که نام یا فرمول آن ها در فهرست جوئنده کش های مجاز کشور که از سوی سازمان حفظ نباتات وزارت کشاورزی ابلاغ گردیده و کاربرد آن ها در بهداشت و یا در مناطق شهری و یا اماکن انسانی در این دستورالعمل ممنوع اعلام نشده باشد قابلیت استفاده شدن در برنامه های مبارزه با جوئندگان آفت شهری، بهداشتی و خانگی را خواهند داشت.

۳) قبل از کاربرد هر جوئنده کش باید برچسب روی آن مطالعه و موارد توصیه شده شامل ملاحظات قانونی، طریقه کاربرد و سایر راهنمایی های مندرج بر آن بدون کم و کاست به اجرا درآید.

۴) یک نسخه از برگه ایمنی ترکیب مربوطه به طعمه یا طعمه های مسموم مورد استفاده باید حین عملیات در اختیار تیم عملیات کنترل قرار گیرد. همچنین احتیاطات لازم در حین و بعد از انجام عملیات طعمه گذاری باید کتباً به مسئول محل اجرای عملیات اعلام گردد تا به نحو مقتضی به اطلاع ساکنین و شهروندان رسانده شود. مستندات مؤید این اقدامات باید در پرونده مربوط به پروژه در شهرداری و شرکت ثبت و ضبط شود.

۵) طعمه گذاری باید در داخل لانه جوئنده هدف انجام شود و از قرار دادن آن در معرض دید خودداری گردد. در صورتی که لانه در دسترس نباشد یا احتمال دسترسی انسان یا جانوران غیر هدف به طعمه وجود داشته باشد و یا به هر دلیل دیگری طعمه گذاری در داخل لانه امکان پذیر نباشد، حتماً باید از جعبه های طعمه استفاده شود.

۶) جعبه های طعمه باید به گونه ای باشند که ضمن دارا بودن امکان دسترسی جوئندگان به طعمه؛ مانع از دسترس قرار گرفتن آن برای جانوران غیر هدف و یا افرادی غیر از تکنسین های مبارزه با آفات بهداشتی شود. روی این جعبه ها باید هشدارهای لازم نوشته شود.

ماده ۷: نحوه جمع آوری و دفع لاشه ها

مکان های طعمه گذاری شده باید روزانه مورد بازدید قرار گرفته تا طعمه های مصرف شده جایگزین شوند. همچنین باید دقت شود که لاشه جوئندگان تلف شده و یا طعمه های پراکنده شده و آلوده به طور ایمن و ویژه جمع آوری و دفع شوند. دفع بهداشتی لاشه های حیوانات بر اساس دستورالعملی خواهد بود که توسط مرکز سلامت محیط و کار وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی تدوین و ابلاغ خواهد شد. تا قبل از ابلاغ دستورالعمل یاد شده دفن بهداشتی لاشه ها بر اساس استاندارد راهنمای دفن لاشه حیوانات برای جلوگیری از بیماری های همه گیر به شماره ۱۹۱۰۶ مصوب ۱۳۹۳/۱۲/۱۰ (پیوست) خواهد بود.

ماده ۸: نحوه اجرای کار

الف) روش امانی:

شهرداری می‌تواند اجرای عملیات مهار جمعیت موش با استفاده از نیروی انسانی موجود در شهرداری را پس از اخذ مجوز از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و گذراندن دوره‌های آموزشی مناسب برای آن‌ها به مورد اجرا گذارد.

ب) روش پیمانی:

شهرداری می‌تواند اجرای عملیات مهار جمعیت موش را به روش پیمانی به شرکت‌های ذی‌صلاح و توانمند واگذار نماید. در صورت استفاده از این روش، ضروری است تمهیدات لازم را از جمله برگزاری فراخوان عمومی با تعیین شرایط و تنظیم دفترچه پیمان به کار بندد.

تبصره- بر اساس ماده ۶ آیین نامه اجرایی کنترل و نظارت بر سموم و مواد شیمیایی (ابلاغ شده به شماره ۳۲۰۰۱ ت ۱۹۳۷۸ مورخ ۱۳۷۸/۰۶/۱۶ شرکت‌های خدماتی مبارزه با حشرات و جانوران موذی در اماکن عمومی و خانگی باید از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مجوز دریافت نمایند.

ماده ۹: نظارت و پایش

مسئولیت حسن اجرای این راهنما بر عهده معاونت محیط زیست و خدمات شهری شهرداری، نظارت در سطح شهرستان بر عهده فرماندار (رئیس کارگروه کنترل جمعیت حیوانات ناقل بیماری به انسان) و نظارت عالی بر عهده معاونت هماهنگی امور عمرانی استانداری می‌باشد.

شهرداری می‌بایست به صورت مستمر میزان تحقق اهداف تعیین شده را از طریق روش‌هایی مانند نظر سنجی از شهروندان و کسبه هر منطقه بعد از اجرای طرح طعمه‌گذاری و بررسی رضایت شهروندان از اجرای طرح و کاهش جمعیت موش‌ها ارزیابی نموده و نتایج اقدامات انجام شده را به صورت سالانه به فرمانداری و استانداری گزارش نماید.

ماده ۱۰: این راهنما در ۱۰ ماده و ۱ تبصره تدوین و از زمان ابلاغ قابل اجرا بوده و در صورت نیاز توسط سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، قابل اصلاح و بروزرسانی می‌باشد.